

Autoři studie docházejí k závěru, že stane-li se součástí západní Evropy Velká Británie, „budou do ní nutně vtaženy i Spojené státy, neboť dlouhodobě, ne-li vůbec, je pravděpodobné, že se Británie oddělí od politických svazků s Amerikou a převezme, byť v omezené oblasti, odpovědnost, kterou mají USA v současné době v Evropě“ (str. 299).

Rovněž postavení NSR v podmínkách

rozšířeného západoevropského společenství by bylo do značné míry ovlivněno britsko-západoněmeckými vztahy, jejichž charakter lze stěží předem předvídat. V žádném případě však nelze tyto závažné politické aspekty dalšího vývoje západoevropského integračního procesu pominout.

J. TIŠLER

O FRANCOUZSKÉ KOLONIÁLNÍ POLITICE

Alexandr Ort, *Francouzská koloniální politika po druhé světové válce*, Academia, Praha 1968, 424 stran.

Knihy Alexandra Orta je jednou z prvních původních prací z oblasti poválečných dějin koloniální politiky velmocí, která svým způsobem zkoumání zcela vybočuje z nedávné praxe. Analýza posledního čtvrtstoletí koloniální politiky Francie je prováděna přímo na základě souborné studie autentických politických materiálů jak francouzských, tak jejich protivníků v koloniálním problému. Nejde tedy o jakousi ilustraci apriorně vytyčených tezí.

Znalost koloniální problematiky Francie, znalost vývoje koloniální otázky, která, jak zdůrazňuje autor v předmluvě, je úzce spjata s vnitropolitickým vývojem, má prvořadý význam pro pochopení současných jak vnitřních, tak zahraničních politických problémů.

Od konce druhé světové války do skončení alžírské války v roce 1962 snažili se představitelé IV. a V. republiky řešit koloniální otázku vojenskými prostředky, a tím zabránit úplnému rozpadu dřívějšího mocenského celku. Francie jako tradiční kapitalistická koloniální velmoc se nemohla smířit se ztrátou druhé největší koloniální říše, která pro ni byla nejcitlivějším a nejvýraznějším atributem velmocenského postavení prvního řádu. Tato tragédie Francie a velké části světa s ní spjatého, jakož i příčiny vývoje v postojí ke koloniální otázce rozebírá autor v osmi kapitolách.

První kapitola je věnována problému Francouzského svazu těsně po válce a hledání nové koloniální politiky. Již před válkou a během ní se situace v koloniích, v mandátních územích a v protektorátech zhoršila a vzrůstá zde vliv národní osvobozeneckého hnutí.

Koloniální válka v Indočíně je důkladně rozebrána v třetí kapitole. Indočína patřila k nejobhatším francouzským kolo-

niím, a proto byla nejsložitějším problémem francouzské koloniální politiky. Dlouhotrvající válka v Indočíně ukázala Francii nemožnost řešit koloniální vztahy vojensky a ztráta Indočíny tlačila Francii k ultrakolonialistické politice.

Po ukončení války v Indočíně se lavina nepokojů přesunula do Severní Afriky. Pod tlakem zesíleného národně osvobozenického hnutí musela Francie hledat novou politiku vůči protektorátům Severní Afriky a vůči koloniím v Černé Africe (IV., V. a VI. kapitola). Tato politika se vyznačovala vnitřní autonomií pro protektoráty a rámci ovými zákony pro kolonie v Černé Africe. Po ústupu v Indočíně musela Francie ustupovat od své koncepce koloniální říše jako základu mocenského postavení i v dalších koloniálních územích. Mendès-France, který jako první počal s rozvahou a realismem proces dekolonizace na ženevské konferenci o Indočíně, ho mohl začít prosazovat v Maroku a Tunisku. Avšak tato trhlina ve francouzské koloniální koncepci vedla k větší labilitě francouzského režimu a k rozpoutání vášní konzervativců a reakcionářů v koloniích i v metropoli.

Neustálé střídání francouzských vlád a zostření alžírské války vedlo k de Gaullovi návratu k moci. V sedmé kapitole je značně podrobně rozebrána alžírská otázka. Zostření konfliktů mezi metropolí a Francouzi usedy v Alžírsku, mezi koloniální správou a francouzskými orgány, které vyvrcholily lednovým a generálským pučem a jejichž dohrou byl boj OAS proti dohodě s alžírskou Frontou národního osvobození, to byly poslední dozvuky koloniální politiky Francie v jejím tradičním smyslu.

Ani politika krvavé represe v Alžírsku a na Madagaskaru, ani nová platforma koloniální politiky vytyčená brazzavillskou konferencí v roce 1944 nemohly Francouz-

ský svaz uchránit od procesu dekolonizace rozpoutaného na světě. V ústavě IV. francouzské republiky z roku 1946, kde je zakotvena koloniální politika v podobě Francouzského svazu a Shromáždění Francouzského svazu, je poprvé přiznávána plná rovnoprávnost Francouzů a ostatních příslušníků Francouzského svazu. Avšak i když rozpornost některých článků ústavy podporovala úsilí přívrženců asimilace, byla tato ústava určitým pokrokem, neboť funkční neschopnost nově vzniklých orgánů Svazu pro zamořské země vedla k zesílení požadavků dekolonizace i na bázi preambul a článků ústavy.

Předmětem druhé kapitoly je pásmo franku. Koloniální říše nehrála jen politickou úlohu, ale byla významným hospodářským svazkem pro metropoli. Franková oblast se však stala jen měnovým pásmem a svým způsobem formou obrany proti pronikání vlivů cizího kapitálu a proti ostatnímu světu. Francie oslabená druhou světovou válkou se v ekonomických otázkách přiklonila k plánování a k dirigismu, a tedy k větším hospodářským stykům s koloniemi. Proto vedle plánů modernizace Francie byly vypracovávány plány rozvoje zamořských zemí. Avšak nemohla chránit svou říši proti vlivům cizího, zejména amerického kapitálu. První trhliny v monopolu francouzského kapitálu lze zahlédnout již v americké bilaterální dohodě v rámci Marshallova plánu v roce 1948, podle níž Američané mohou ve francouzských koloniích podnikat za stejných podmínek jako Francouzi.

Proto je poslední kapitola věnována hledání neokolonialistické politiky. Z francouzské koloniální říše zbylo jen torzo. Po ztroskotání projektu Eurafriky a po úspěchu v postupu integrace EHS zůstávají po určitou dobu hospodářskou doménou Francie země přidružené k EHS. Vzrostl význam rozvojových zemí ve francouzské zahraniční politice [Jeanneneyova zpráva] a de Gaulloyvy koncepce třetího světa. Tedy i po rozpadu francouzského koloniálního celku význam bývalých kolonií a vztah Francie k rozvojovým zemím zůstává rozhodujícím politickým prvkem pro to, aby Francie hrála úlohu velmoci a prováděla samostatnou politiku. Není divu, že gaullistická vláda se snaží nadále rozvíjet svůj vliv v bývalých koloniích, a to hlavně přes kulturní a hospodářskou spolupráci, a že se čas od času objeví staronový projekt Francouzského společenství v podobě frankofonie.

Kniha Alexandra Orta je velmi cenná, neboť umožňuje pochopit nejen význam koloniální otázky ve francouzském hospo-

dářství a politice, ale i motivy oné vleklosti v jejím řešení. Dnes je třeba s určitým odstupem vyjasnit, proč toto řešení vyžadovalo tak dlouhou dobu a tolik obětí lidských i finančních na obou stranách. Diagnóza brazzavillské konference byla přece jasná a ukázala, že staré koloniální metody nelze ve francouzské říši nadále uplatňovat. Avšak, jak říká autor, „brazzavillská konference, která v mnohém položila základy budoucímu Francouzskému svazu dokonce i v jeho rozporuplnosti, byla vlastně počátkem konce francouzského impéria. Přijímalo se, že starý kolonialismus je překonaný, avšak nikdo neměl dost odvahy otevřeně ukázat na nové cesty. I když gaullisté doporučovali při svolání konference projednat jak hospodářský a sociální vývoj koloniálních národů, tak i postupně jejich připuštění k řízení vlastních záležitostí, konference nic nevyřešila a ani vyřešit nemohla“ (str. 93).

Podle mého názoru jeden z hlavních důvodů dlouhotrvající krize v koloniální otázce Francie spočívá v tom, že žádná z politických stran se na počátku nemohla smířit s pojetím samostatnosti jako naprostého odtržení od metropole. Ani levice, tzn. ani komunistická strana ve Francii, neviděla jiné řešení problému zamořských zemí než v emancipaci nebo v nastolení socialistické moci v metropoli. Svědčí o tom i to, že levicové strany v koloniích a protektorátech byly budovány po vzoru metropole. Tato skutečnost měla nepříznivé důsledky i pro tyto strany samotné v tom smyslu, že národně osvobozenecským hnutím a levicovými silami v osvobozených zemích byly považovány za pasivní. Teprve **spád událostí** ve francouzských koloniích a v ostatních koloniálních zemích a aktivizace reakčních sil ve Francii rozbouraly starou koncepci a umožnily hledání realistických cest k řešení koloniální otázky.

Je velmi poučné sledovat v běhu událostí a rozvratu kolem alžírské otázky, jak se vyvíjela francouzská koncepcie přes de Gaulloyv projev od francouzského Alžírsku k alžírskému Alžírsku. Tato otázka je v Ortově práci podána velmi poutavě a sevrěně. Škoda, že autor nevěnoval více místa postojům a osobnostem Mendès-France.

Na závěr je třeba říci, že koloniální otázka stála Francii mnohem více, než ukazují zjevné finanční ztráty. Struktura francouzského hospodářství, která byla adaptována struktuře a podmínkám obchodu v koloniích, malthusianství francouz-

ských podnikatelů, to vše má nesmírné důsledky pro zaostalost francouzského hospodářství za liberalizační světovou tendenci a za vysokým stupněm technického pokroku USA nebo NSR. Pozdní řešení koloniální otázky je dodnes pocíťováno v nízkém stupni strukturálních změn fran-

couzského hospodářství, a tedy i v nízkém stupni jeho konkurenční schopnosti. Kniha je doplněna bohatým rejstříkem a poměrně obsažným francouzským resumé.

ROCHDI GOULLI

DĚLNICKÉ A NÁRODNĚ OSVOBOZENECKÉ HNUTÍ V ROZVOJOVÝCH ZEMÍCH

Radnički i nacionalnooslobodilački pokreti. Enciklopedijski priručnik. Tom I. Afrika, Azija, Latinska Amerika. Institut za izučavanje radničkog pokreta. Beograd 1968. 862 str., mapky.

Recenzovaná vědecká encyklopedická publikace „Dělnická a národně osvobozenecká hnutí“, kterou vydal bělehradský Institut za izučavanje radničkog pokreta, se zabývá ekonomickou, sociální a politickou problematikou vývoje trikontinentálního rozvojového světa (Asie, Afriky a Latinské Ameriky). Na jejím vypracování se autorsky podílel za redakce Sulejmana Redžepagiče téměř padesátiletý vědecký kolektiv, mj. známí jugoslávští vědečtí pracovníci, jako Stojan Gligorič, Jokica Hadži Vasileva, Slobodan Manojlović, Vera Nikolova, Ljubomir Paligorič, Vojan Rus, Milica Sarićová a další.

Autoři encyklopedie o dělnickém a národně osvobozeneckém hnutí přistoupili ke zpracování dané tematiky nikoliv podle sociálně ekonomického principu dělení, ale dělícím jim byl princip geografický. Proto ve své knize podávají vědeckou informaci o všech zemích Asie, Afriky a Latinské Ameriky. Tím odpadá obvyklá eliminace socialistických zemí z rozvojových kontinentů Asie (ČLR, KLR, VDR a Mongolsko) a Latinské Ameriky (Kuba), jakož i obdobná situace u vyspělých kapitalistických zemí Asie (Japonsko) a Afriky (JAR). Domnívám se, že tento jugoslávský přístup je správný, jelikož čtenáři umožňuje utvořit si komplexní obraz o problematice jednotlivých kontinentů. Oprávněnost tohoto hlediska potvrzuje i dosavadní světový vývoj socialismu, při jehož budování se musí uplatňovat tvůrčím způsobem řada nejen kontinentálních, ale i národních zvláštností. Dogmatické popírání těchto zvláštností vede k důsledkům neblaze působícím na osud socialismu nejen v dané zemi, ale také v zemích majících obdobné podmínky socialistické výstavby.

Nelze nezmínit se o vysoce náročné práci, jež předcházela vydání recenzované vědecké encyklopedické publikace. Každý, kdo poznal obtížnost heuristiky současného výzkumu rozvojových zemí, musí oce-

nit výsledky i vynaloženou práci jugoslávských vědců při vytvoření tohoto díla. Především to byl zdrcující nedostatek pramenného materiálu u řady dělnických a národně osvobozeneckých hnutí jednotlivých zemí „třetího světa“. Je to plně pochopitelné. Mnohá tato hnutí dlouho byla, a některá dosud jsou, v ilegality, což jim samozřejmě zabráňuje seznamovat širokou veřejnost se svou organizací a bojem. Koloniální úřady bránily vydávání publikací, v nichž by se psala pravda o dělnických stranách a národně osvobozeneckém hnutí, a naopak umožňovaly vydávání dezinformující literatury o těchto politických stranách a hnutích, která jejich boj za nezávislost zkrášlovala. Není divu, že obzvláště chudě pro práci autorského kolektivu byly údaje o členstvu stran a hnutí, jejich sociální struktuře, o cestách šíření podstatných usnesení a rozhodnutí uvnitř jejich organizací. Je zcela pochopitelné, že taková a podobná data nevyhlašují strany a organizace, které bojují v ilegality, avšak nezveřejňují je ani mnohé strany a organizace pracující legálně, ba dokonce někdy i ty, které jsou u moci. Poněvadž u některých národních i mezinárodních organizací autoři neměli ani nejzákladnější data, byli nuceni nezahrnout některé tyto organizace do připravované publikace. S cílem objektivního osvětlení dělnického a národně osvobozeneckého hnutí v jednotlivých zemích se autoři obrátili na vedení těchto stran a hnutí se žádostí o poskytnutí heuristické základny výzkumu, tj. původních údajů, dokumentačního materiálu, studii a jiných prací. Značný počet stran a hnutí této žádosti vyhověl.

Před vědci však po vytvoření heuristické báze vyvstala nejméně překážka vědeckoteoretického charakteru, spočívající v eliminaci politicko-propagandistických elementů relativně komplexního souhrnu literatury a v extrakci vědeckého jádra